

סימן לג - כיבוס בתשעה באב

שאלה

חייל יצא לחופשה מהבסיס בערב תשעה באב, ולא היה אפשר לכבס ביום שבו הגיע לבית. הוא עתיד לחזור לבסיס מיד במוצאי תשעה באב. האם יש אפשרות לכבס את הבגדים במהלך תשעה באב עצמו?

תשובה

את מדי א אין לכבס.
בגדים תחתונים גרבים וכיו"ב ניתן לכבס.
לגבי מדי ב: ניתן לכבס זוג מדים אחד אם צריך, ואת השאר, ניתן להחליף בבסיס לאחר שיחזור אליו.

נימוקים

א. כיבוס בשעת הדחק בתשעה באב

המשנה בתחילת פרק שלישי של תענית (כו:) אומרת:
שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור מלספור ומלכבס. ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת.
ובגמרא (כט:) מובאת ברייתא:
שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספור ולכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. כיצד? חל להיות באחד בשבת, מותר לכבס כל השבת כולה. בשני בשלישי ברביעי ובחמישי, לפניו אסור, לאחריו מותר. חל להיות בערב שבת, מותר לכבס בחמישי, מפני כבוד השבת. ואם לא כבס בחמישי בשבת, מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה. לייט עלה אביי, ואיתימא רב אחא בר יעקב, אהא.
ופירש רש"י:

לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא - המכבס בתשעה באב, אפילו מן המנחה ולמעלה.
אם כן, אף על פי שהברייטא התירה לכבס בתשעה באב שחל להיות ביום שישי, אם לא כיבס קודם לכן, אביי היה מקלל את מי שעושה כן.
התוספות (ל' ד"ה ותרואה) כותבים:
היכא דחל ט באב בה' בשבת, מותר לכבס ולספור מחצות ואילך מפני כבוד השבת. דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת.
וכתב על דבריהם הבית יוסף (או"ח תקנא):
ודבר תימה הוא להתיר לכבס ולספור ביום תשעה באב עצמו. ותו, דבהדיא תניא (כט:)
התם חל להיות בחמישי לפניו אסור לאחריו מותר. ואם איתא, לאשמעינן דבו ביום

עצמו מותר. ותו, דגבי חל להיות בערב שבת קתני אם לא כיבס בה' מותר מן המנחה ולמעלה, ומסיק דלייט עלה אביי, וכל שכן כשחל להיות בחמישי דודאי אסור בו ביום אפילו מן המנחה ולמעלה. ואין לומר דמאי דשרו התוספות מחצות ולמעלה היינו ביום רביעי שהוא ערב תשעה באב דהא תניא בחל להיות בחמישי לפניו אסור ותו דטפי איכא לאחמורי אחר חצות מקודם חצות הלכך אין לסמוך על הוראה זו.

הבית יוסף דוחה את דברי התוספות מכל וכל, בשתי ראיות. ראשית, הלא בברייתא נאמר שאם חל תשעה באב להיות ביום חמישי, יכבסו בערב שבת, ולא התירו לכבס ביום חמישי. ושנית, אפילו אם חל תשעה באב ביום שישי, לא התיר אביי לכבס בו ביום.

הב"ח (אות יא) כותב, שאכן, דברי התוספות נאמרו ביחס ליום רביעי, קרי ערב תשעה באב אחר חצות, והכוונה שאם אי אפשר לכבס בערב שבת מפני טורח השבת, ניתן לכבס גם ביום רביעי שהוא ערב תשעה באב, אחר חצות היום.

הב"ח מסיק מכאן, שכל מי שיוצא לדרך מיד אחרי תשעה באב, כך שאינו יכול לכבס אחר תשעה באב, יכול לכבס בשבוע שחל בו.

המגן אברהם (סקי"ח) דוחה את דברי הב"ח, אולם, גם בדברי הב"ח אין ראייה לכך שניתן לכבס בתשעה באב עצמו.

אמנם, יש מקום לומר, שכל הדיון נובע מכך שמדובר באדם שיכול לכבס לפני ערב תשעה באב, ופשע בכך שלא כיבס קודם לכן. וגם מה שלייט אביי על מי שמכבס בתשעה באב עצמו, הוא משום שהיה יכול לכבס קודם לכן. ואם כן, יש מקום לומר בסברא, שאם לא היה יכול לכבס קודם לכן, כמו בנדון דידן, יש מקום להקל. אלא שלמעשה לא ראיתי מקור לסברא זו, ואינני רוצה לסמוך עליה לבד.

על כן, עצם העובדה שלא היתה אפשרות לכבס את הבגדים קודם לתשעה באב, והצורך בבגדים אלו, ואף לצורך השבת שאחרי תשעה באב, אינם מתירים לכבס בתשעה באב עצמו.

ב. הבגדים הכלולים באיסור כיבוס

אילו בגדים נכללים באיסור כיבוס?

הרמ"א (תקנא, יד) כותב שמותר לכבס חיתולים בתשעת הימים. ובמשנ"ב (סקפ"ד) הביא את נימוקו של הלבוש, שבכיבוס בגדים אלו אין משום שמחה.

על פי זה כתב הגרש"ז (הליכות שלמה, הלכות תשעת הימים פרק יד סעיף יב) שניתן להחליף גרבים ולבנים בתשעת הימים, ואין בכך איסור של לבישת בגד שאינו מכובס, וכן כתב גם בפניני הלכה (זמנים פרק ח סעיף יט), והוא הדין שגם אין בהם איסור כיבוס (תשובה של הרב יעקב אריאל באתר ישיבה, וכן נהגו גם בשיבת קול תורה, לכבס את מגבות הידים גם בתשעת הימים).

בפשטות, נראה שאיסור כיבוס בתשעה באב עצמו לא חמור, לעניין זה, יותר מאשר השבוע שחל בו. ועל כן, כשם שמותר לכבס בגדי זיעה בשבוע שחל בו, כך יהיה מותר לכבסם גם בתשעה באב עצמו, בנדרון דידן.

ואמנם, יש מקום לדון גם מצד המנהג שלא לעשות מלאכה בתשעה באב, אבל בוודאי שמנהג זה נדחה במקום צורך כזה.

על כן, לסתם אנשים אין לכבס, גם לא בגדי זיעה בתשעה באב. אבל מי שדחוק ביותר, כמו בנדרון דידן, יכול לכבס בתשעה באב את בגדי הזיעה שלו. בכלל בגדי זיעה כמובן לבנים, וגם מדי ב נחשבים כבגדי זיעה.

